

Economic Diplomacy of Iran and China: Capacities and Barriers to Cooperation in the Field of Energy, Based on the Theory of Mutual Dependence

Majid Abbasi¹
Zeinab Bahmani Gilavandani²

(Received: 14/04/2024 - Accepted: 26/06/2024)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.512028.1033

Extended Abstract

Introduction

With the world's second-largest natural gas and fourth-largest oil reserves, Iran remains an attractive partner for energy-hungry China. Conversely, as the world's largest oil importer, China seeks to diversify its energy sources to reduce reliance on the Strait of Malacca and mitigate geopolitical pressures from the West. This convergence of needs has fostered cooperation in projects such as the South Pars gas field development and the Iran-Pakistan-China

1. Associate Professor, Department of International Relations, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. (Dr.majidabbasi@gmail.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0002-5472-2095>

2. M.A., PhD, Department of International Relations, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (Zynbbhm@gmail.com)- Corresponding Author

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0001-8431-8275>

pipeline. However, this partnership is shaped by asymmetrical interdependence: China plays a far more significant role in Iran's foreign trade than vice versa, giving Beijing considerable bargaining power.

The main research question is: How can Iran's economic and energy diplomacy create opportunities for bilateral cooperation that promote sustainable development and energy security in the face of Western hegemony?

The study proposes the development of transregional energy networks—including oil and gas transportation corridors, investment in refining infrastructure, and participation in multilateral energy initiatives—as potential paths forward. A mixed-methods approach combining qualitative analysis of diplomatic documents and joint statements with quantitative trade and investment data is employed.

Literature Review

In the article “China's Energy Strategy – with an Emphasis on the Ukraine War and the Iran-Saudi Arabia Agreement,” the authors effectively analyze China's energy diplomacy as a strategic tool for energy security and regional influence. The article's strength lies in its macro-level perspective on the geopolitical-energy nexus (Shokri Rafsanjani, Mirzaei, and Amjadi, 2013).

Methodology

A mixed explanatory approach was used, combining qualitative and quantitative analyses to create a descriptive-analytical framework. This method leverages both empirical data and interpretive insights to assess the strategic dynamics of Iran–China energy cooperation.

Results

Iran–China energy relations can be analyzed through the lens of interdependence theory, rooted in the work of Robert Keohane and Joseph Nye. This framework suggests that complex economic and technological links create mutual dependencies that encourage both cooperation and competition. The bilateral relationship can be assessed across three dimensions: sensitivity, vulnerability, and asymmetry of dependence.

Discussion

Over the past two decades, Iran–China energy relations have evolved from basic oil exchanges into a multifaceted strategic partnership involving economic, political, and security dimensions. Economically, the relationship now includes investment across the energy value chain. While China’s involvement in Iran’s upstream oil and gas sectors has been inconsistent—largely due to international sanctions—it signals Beijing’s long-term strategic interest.

Iran has benefited by partially offsetting its economic vulnerability through diversification. However, in the gas sector, Iran has struggled to exploit its vast reserves due to technical and financial constraints. China has shown interest in projects such as Phase 11 of South Pars and proposed pipelines to Pakistan and China, but these have largely stalled due to sanctions and Iran's financial limitations.

Geopolitically, Iran–China energy cooperation represents a broader challenge to Western financial dominance, particularly through efforts to reduce reliance on the U.S. dollar. Energy corridors that connect East and West—with Iran at their center—could reshape Eurasian geopolitics.

Conclusion

Iran–China cooperation in clean energy is unfolding amidst a complex array of opportunities and challenges. Rooted in mutual needs, it has the potential to serve as a model for South–South cooperation aligned with the UN Sustainable Development Goals. Yet, risks remain, particularly related to asymmetric dependence, sanctions, and Iran's limited infrastructure.

Iran, with significant potential for solar and wind energy in its deserts and northern regions, could become a testing ground for Chinese green technology. Realizing this vision, however, requires overcoming international sanctions, upgrading domestic infrastructure, and reducing technological dependence on China.

187 Economic Diplomacy of Iran and China: ...

China, as a global leader in clean energy equipment, must foster trust through knowledge transfer and equitable partnerships. Pilot projects such as the Sirjan solar plant and the Manjil wind farm have shown promise, but expanding this cooperation requires more balanced contractual frameworks. The underperformance of the highly publicized 25-year agreement suggests a disconnect between rhetoric and implementation.

From a broader perspective, this cooperation could yield regional and global benefits. Iran's emergence as a green hydrogen hub could enhance its regional role, while China's involvement would bolster its leadership in clean technology. Success, however, hinges on compliance with global environmental standards and coordination with international bodies like the UN Environment Programme. Sanction relief for green energy initiatives could also encourage multilateral investment.

The long-term success of this partnership will depend on both countries' ability to balance national interests with global obligations. Iran must enhance its domestic legal and technological capacities, while China must clarify its investment roadmap and support workforce development. The establishment of a Joint Clean Energy Working Group, involving governmental, academic, and industrial stakeholders from both sides, could serve as a monitoring body to ensure mutual gains. Despite political fluctuations, wise management of this relationship can yield lasting

benefits for energy security, environmental sustainability, and regional cooperation.

Keywords: Iran, China, Economic Diplomacy, Energy Security, Western Hegemony.

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری در حوزه انرژی، با نگاهی به نظریه وابستگی متقابل

مجید عباسی^۱

زینب بهمنی گیلاوندانی^۲

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۶ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۴/۰۶)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.500192.1019

چکیده

چین به عنوان یکی از قدرتمندترین اقتصادهای جهان، نیازمند منابع انرژی پایدار و مطمئن است و برای توسعه بخشیدن به اقتصاد خود نمی‌تواند از نفت و گاز غرب آسیا چشم‌پوشی کند. ایران نیز به عنوان کشوری غنی از منابع طبیعی و درگیر تحریم‌ها، نیازمند جذب سرمایه‌گذاری و به‌روزرسانی زیرساخت‌ها در زمینه انرژی است. به همین جهت، دیپلماسی اقتصادی هر دو کشور اقتضا می‌کند همکاری‌های فی‌مابین بر اساس نیازهای متقابل و منافع مشترک شکل بگیرد. این همکاری‌ها در حوزه انرژی، با چالش‌هایی از جمله ممانعت ورزی هژمونی غرب در منطقه خاورمیانه مواجه است. سؤال اصلی پژوهش عبارت از این است که چگونه دیپلماسی اقتصادی ایران و چین در حوزه انرژی می‌تواند به الگوهای جدیدی از فرصت‌ها و همکاری‌های دو کشور جهت توسعه پایدار و امنیت انرژی در مقابل هژمونی غرب در خاورمیانه کمک کند؟ یافته پژوهش حاکی از آن است که ایجاد شبکه‌های انرژی فرا منطقه‌ای (مانند کریدورهای انتقال نفت و گاز، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های پالایشگاهی و مشارکت در پروژه‌های مشترک فرا منطقه‌ای) می‌تواند امنیت انرژی دو کشور را تقویت کرده و وابستگی بازارهای آسیایی به مسیرهای سنتی تحت کنترل غرب را کاهش دهد و به رشد اقتصادی دو کشور بینجامد. روش این پژوهش ترکیبی از تحلیل محتوای کیفی اسناد (مانند اسناد دیپلماتیک یا بیانیه‌های مشترک) و تحلیل داده‌های کمی (مانند حجم مبادلات نفت و گاز) است. همکاری دو کشور نشان می‌دهد که این شبکه‌ها نه تنها امکان دور زدن تحریم‌ها را فراهم می‌کنند، بلکه مسیرهای جدید انرژی را تعریف می‌کند. هر چند موفقیت این رویکرد توانایی دو کشور را در مدیریت تنش‌ها و تحریم‌ها می‌طلبد.

واژگان کلیدی: ایران، امنیت انرژی، چین، دیپلماسی اقتصادی، هژمونی غرب.

۱. دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (Dr.majidabbasi@gmail.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0002-5472-2095>

۲. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی تهران،

ایران. (Zynbbhm@gmail.com) - نویسنده مسئول

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0001-8431-8275>

مقدمه

ایران با دارا بودن دومین ذخایر گاز طبیعی جهان و جایگاه چهارم در ذخایر نفتی، برای چین به عنوان یک ابرقدرت انرژی خواه جذاب است. از سوی دیگر، چین به عنوان بزرگ‌ترین واردکننده نفت جهان، نیازمند تنوع بخشی به منابع انرژی خود برای کاهش وابستگی به تنگه مالاکا و فشارهای ژئوپلیتیک غرب است. این تقابل نیازها، همکاری‌هایی مانند توسعه میدان گازی پارس جنوبی یا سرمایه‌گذاری در خط لوله ایران-پاکستان-چین را شکل داده است. اما این همکاری‌ها در سایه وابستگی نامتقارن پیش می‌رود، به طوری که سهم ایران در تجارت خارجی چین بسیار کمتر سهم چین در تجارت خارجی ایران است. این عدم توازن، قدرت چانه‌زنی پکن را افزایش می‌دهد.

در میانه بازی پیچیده انرژی و ژئوپلیتیک، جایی که منابع زیرزمینی به ابزارهای روی میز مذاکره تبدیل می‌شوند، ایران و چین در حال ترسیم نقشه‌ای متفاوت از همکاری‌های راهبردی هستند. ایران با گنجینه‌های هیدروکربنی در اعماق خاکش، از میدان‌های گازی پارس جنوبی تا بادهای کویر لوت، و چین با نیاز فزاینده به تأمین پایدار انرژی و برخورداری از توانمندی‌های پیشرفته در توسعه فناوری‌های انرژی پاک، الگوی همکاری‌های خود را به سطحی فراتر از روابط متعارف مبتنی بر مبادلات نفتی ارتقا داده است. این همکاری در سایه تحریم‌هایی که مانند تیغ دو لبه هم ایران را می‌فشارد و هم فرصت‌های چین را برای نفوذ به

بازارهای انرژی دگرگون می‌کند، به آزمایشگاهی زنده برای آزمودن مدل‌های نوین دیپلماسی اقتصادی تبدیل شده است.

اگر انرژی را زبان مشترک جهان جدید بدانیم، ایران و چین در حال نوشتن واژه‌نامه‌ای از جنس همکاری‌های نامتعارف هستند. از یک سو، ایران با ذخایر هیدروکربنی قرن‌هاست چشم‌به‌راه فناوری مدرن است، و از سوی دیگر، چین با رایانه و پنل‌های خورشیدی، زنجیره ارزش فناوری‌های انرژی پاک و فناوری‌های نوظهور انرژی سبز به دنبال قلمروهای جدید برای تسخیر بازارهای جهانی است. این دو در تقاطعی تاریخی، دیپلماسی انرژی را از حصار قراردادهای خشک اقتصادی بیرون کشیده‌اند و به عرصه‌ای برای نوآوری تبدیل کرده‌اند. این همکاری در ساخت مزرعه‌های بادی فراساحلی در خلیج فارس، آغازی برای رقابت با غول‌های انرژی اروپا و پاسخ هوشمندانه‌ای به فشارهای غرب است که هم‌زمان هم تحریم‌ها را دور می‌زند و هم نقاب «رفورم انرژی سبز» را به چهره می‌زند.

این پژوهش با تحلیل راهبردی همکاری‌های انرژی ایران و چین، درصدد تبیین این موضوع است که چگونه این مشارکت می‌تواند به مزیت رقابتی پایدار ایران در نظام انرژی جهانی تبدیل شده و هم‌زمان جایگاه چین را به عنوان بازیگر کلیدی در تحولات انرژی آسیا تثبیت نماید. در این چارچوب، چالش‌هایی نظیر تحریم‌های بین‌المللی و تنش‌های امنیتی در تنگه هرمز، نه تنها به عنوان محدودیت‌های راهبردی،

بلکه به عنوان عوامل محرک در توسعه فناوری‌های داخلی و ایجاد کریدورهای لجستیک جایگزین مورد بازتعریف قرار می‌گیرند. روابط ایران و چین در حوزه انرژی، به عنوان یکی از پیچیده‌ترین و راهبردی‌ترین همکاری‌های اقتصادی در خاورمیانه، بازتابی از تحولات ژئوپلیتیک قرن بیست و یکم است. در شرایطی که نظام بین‌الملل شاهد بازآرایی قدرت‌های جهانی و ظهور نظم چندقطبی است، همکاری دو کشوری که یکی به عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی و دیگری به عنوان دارنده ذخایر عظیم هیدروکربنی شناخته می‌شود، نه تنها بر امنیت انرژی منطقه، بلکه بر توازن قوای جهانی تأثیرگذار است. ایران با موقعیت بی‌نظیر ژئواستراتژیک در قلب خاورمیانه و دسترسی به تنگه هرمز، همواره به عنوان شریکی جذاب برای قدرت‌های در حال ظهور شرق آسیا مطرح بوده است. از سوی دیگر، چین با عبور از مرزهای رشد اقتصادی و تبدیل شدن به بزرگ‌ترین واردکننده نفت جهان، نیازمند تنوع‌بخشی به منابع انرژی خود، متنوع‌سازی مسیرهای وارداتی و کاهش وابستگی به مسیرهای سنتی است که تحت کنترل غرب قرار دارد (نورمحمدی و زارع، ۱۳۹۷: ۸۸).

این تقابل میان نیازهای مکمل، دیپلماسی انرژی دو کشور را به آزمایشگاهی برای مطالعه نظریه‌های وابستگی متقابل و ژئوپلیتیک انرژی تبدیل کرده است. تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران، که از دهه ۲۰۱۰ به بعد تشدید شده، فضای همکاری ایران با غرب را به شدت محدود کرده

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۱۹۳

و راه را برای حضور پررنگ شرکای شرقی مانند چین باز نموده است. سند ۲۵ ساله همکاری جامع ایران و چین، که در سال ۲۰۲۱ امضا شد، چارچوبی بلندمدت برای این همکاری تعریف می‌کند و نشان می‌دهد که پکن حاضر است به رغم ریسک‌های سیاسی، سرمایه‌گذاری کلانی در بخش‌های بالادستی نفت و گاز ایران انجام دهد. با این حال، این رابطه فراتر از مبادلات انرژی است؛ حضور چین در پروژه‌های زیرساختی ایران، مشارکت در توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر و همکاری در حوزه‌های امنیتی، نشانگر شکل‌گیری یک اتحاد استراتژیک است که می‌تواند معماری قدرت در خاورمیانه را دگرگون سازد.

مقاله حاضر با تمرکز بر سه محور نفت، گاز و انرژی‌های تجدیدپذیر، به بررسی فرصت‌ها و چالش‌های پیش روی این همکاری می‌پردازد. این مقاله با عبور از کلیشه‌های رایج درباره شراکت ایران و چین، می‌کوشد نقشه واقعی این همکاری را در دولایه تحلیل کند: ژئواکونومی و تکنوپلیتیکی. سؤال اصلی پژوهش عبارت از چگونه دیپلماسی اقتصادی ایران و چین در حوزه انرژی می‌تواند به الگوهای جدیدی از فرصت‌ها و همکاری‌های دو کشور جهت توسعه پایدار و امنیت انرژی در مقابل هژمونی غرب در خاورمیانه کمک کند؟ یافته پژوهش حاکی از آن است که ایجاد شبکه‌های انرژی فرا منطقه‌ای (مانند کریدورهای انتقال نفت و گاز، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های پالایشگاهی و مشارکت در پروژه‌های مشترک فرا منطقه‌ای) می‌تواند

امنیت انرژی دو کشور را تقویت کرده و وابستگی بازارهای آسیایی به مسیرهای سنتی تحت کنترل غرب را کاهش دهد و به رشد اقتصادی دو کشور بینجامد. روش این پژوهش ترکیبی از تحلیل محتوای کیفی اسناد (مانند اسناد دیپلماتیک یا بیانیه‌های مشترک) و تحلیل داده‌های کمی (مانند حجم مبادلات نفت و گاز) است. همکاری دو کشور نشان می‌دهد که این شبکه‌ها نه تنها امکان دور زدن تحریم‌ها را فراهم می‌کنند، بلکه مسیرهای جدید انرژی را تعریف می‌کند. هرچند موفقیت این رویکرد توانایی دو کشور را در مدیریت تنش‌ها و تحریم‌ها می‌طلبد. در ادامه ابتدا نگاهی به ادبیات موجود در این بحث، چارچوب نظری و روش تحقیق خواهیم داشت و سپس به ایده اصلی متن پرداخته می‌شود.

مروری بر ادبیات موجود

ادبیات موجود عمدتاً به دو محور پرداخته است: (۱) نیاز فزاینده چین به انرژی و تمرکز بر غرب آسیا، (۲) تحریم‌های ایران در حوزه انرژی.

۱- در مقاله‌ای تحت عنوان «راهبرد چین در حوزه انرژی- با تأکید بر جنگ اکرین و توافق ایران و عربستان» نویسندگان به درستی دیپلماسی انرژی چین را به‌عنوان ابزاری برای تأمین امنیت انرژی و گسترش نفوذ اقتصادی در مناطق استراتژیک تحلیل می‌کند. نقطه قوت متن، نگاه کلان به ارتباط ژئوپلیتیک و انرژی است. اما ادعاهای بدون پشتوانه آمار و مردمی مانند «تقویت مشروعیت چین» نیاز به شواهد عینی دارد. همچنین، یک سونگری متن با نادیده گرفتن چالش چین در رقابت

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۱۹۵

قدرتی با آمریکا مشهود است (شکری رفسنجانی، میرزایی و امجدی، ۱۴۰۲).

۲- در مقاله‌ی دیگری تحت عنوان «تحلیلی بر علایق ژئوپلیتیکی-ژئواکونومیکی مؤثر بر روابط ایران و چین با محوریت انرژی» نویسندگان بر اهمیت انرژی به عنوان محور اصلی اقتصاد جهانی و تغییر پارادایم قدرت از حوزه نظامی به حوزه اقتصادی تأکید دارد. چین، به عنوان یک قدرت نوظهور، با رشد اقتصادی سریع و نیاز فزاینده به انرژی، در تلاش است تا با سرمایه‌گذاری در مناطق استراتژیک مانند غرب آسیا، امنیت انرژی خود را تضمین کند. با این حال، چالش‌های ژئوپلیتیکی مانند حضور ایالات متحده و بحران‌های داخلی کشورهای تولیدکننده انرژی، امنیت عرضه انرژی را تهدید می‌کند. از سوی دیگر، چین می‌تواند از منابع انرژی منطقه برای تداوم رشد اقتصادی خود بهره‌برداری کند. این تحولات نشان‌دهنده نقش کلیدی انرژی در شکل‌دهی به روابط بین‌الملل و رقابت قدرت‌هاست. این تحلیل با وجود اشاره به چالش‌های ژئوپلیتیک، به شکاف مهمی در بررسی تناقض ذاتی بین اهداف توسعه طلبانه چین و ثبات‌سازی در مناطق بحرانی مانند غرب آسیا توجه نکرده است (موسوی و نامی، ۱۴۰۰).

۳- در اثر دیگری تحت عنوان «راهبردهای دیپلماسی انرژی چین و جایگاه جمهوری اسلامی ایران» نویسندگان در نظر دارند که فرآیند جهانی‌شدن از دهه ۱۹۹۰ زمینه‌ساز تحولات گسترده در حوزه‌های

مختلف شد و رشد اقتصادی را به اولویت اصلی کشورها برای پاسخ به نیازهای داخلی و رقابت بین‌المللی تبدیل کرد. چین نیز با درک این شرایط و با اصلاحات اقتصادی، توسعه و تأمین انرژی (به‌ویژه انرژی فسیلی) را به‌عنوان پایه صنعت خود در قالب دیپلماسی انرژی مفهوم‌سازی کرد. راهبردهایی مانند درهای باز و بیرون رفتن، نشان‌دهنده تلاش چین برای تضمین امنیت انرژی و گسترش نفوذ اقتصادی است. ایران با ذخایر غنی هیدروکربنی، به‌عنوان یکی از کانون‌های مهم دیپلماسی انرژی چین مطرح شده است. این مقاله به بررسی راهبردهای دیپلماسی انرژی چین و جایگاه ایران در این راهبردها می‌پردازد. چین با توجه به نیاز فزاینده به انرژی، ایران را به‌عنوان شریکی کلیدی در تأمین انرژی می‌بیند، اما تحلیل این رابطه تحت تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی و رقابت‌های بین‌المللی قرار دارد. تحلیلی که موفقیت‌ها را پررنگ و شکست‌ها (مانند وابستگی فناورانه به چین) را نادیده می‌گیرد (ارغوانی پیرسلامی و حلال‌خور، ۱۳۹۰).

۴- در اثری با عنوان «دیپلماسی انرژی چین در حوزه دریای خزر و تأثیر آن بر امنیت انرژی اروپا» نویسندگان معتقدند که در نظام بین‌الملل فاقد قدرت برتر، کشورها برای امنیت و رشد اقتصادی به توانمندی‌های داخلی و تنوع‌بخشی به منابع انرژی متکی‌اند. چین با رشد پایدار اقتصادی و دیپلماسی انرژی فعال، از جمله ابتکار کمربند و جاده، همکاری کشورهای حوزه خزر را به‌ویژه در شرق، به سمت خود جلب کرده

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۱۹۷

است، در حالی که اروپا به دلیل تنش‌های ژئوپلیتیکی در غرب خزر، نفوذ کم‌تری دارد (ملکی و مغانی، ۱۴۰۲). تحلیل حاضر اگرچه به درستی بر نقش دیپلماسی انرژی چین در جلب همکاری کشورهای خزر تمرکز دارد، اما از بررسی پیامدهای بلندمدت این نفوذ بر موازنه قوای منطقه‌ای و واکنش احتمالی روسیه یا دیگر کشورهای حوزه قفقاز به عنوان بازیگر سنتی حوزه خزر غافل مانده است.

۵- در مقاله انگلیسی با عنوان:

«China's Dilemma on Iran: between energy security and a responsible rising power»

نویسنده به بررسی سیاست چین در قبال سرمایه‌گذاری فزاینده در ایران تحت فشارهای بین‌المللی، به‌ویژه تحریم‌های تحت رهبری ایالات متحده می‌پردازد. نویسنده تلاش می‌کند تنش‌های موجود در استراتژی چین را تحلیل کند که از یکسو خواهان همکاری‌های انرژی و اقتصادی با ایران است و از سوی دیگر می‌کوشد تصویری از خود به‌عنوان کشوری بزرگ و قدرتمند از نظر اقتصادی ارائه دهد (Hong, 2023). این مقاله اگرچه تنش‌های چین بین منافع انرژی و جایگاه بین‌المللی را برجسته می‌کند، اما از ابزارهای واقعی چین برای مدیریت این تناقض (مانند مکانیسم‌های دور زدن تحریم‌ها یا دیپلماسی چندجانبه) عبور کرده است.

تمایز مقاله حاضر با منابع موجود در این است که این مقاله تلاش

می‌کند به ابعاد جدیدی از دیپلماسی اقتصادی ایران و چین در حوزه انرژی بپردازد. در هر حال روابط انرژی ایران و چین به دلیل تحولات ژئوپلیتیک اخیر (مانند تشدید تحریم‌ها، ناپایداری شرایط خاورمیانه بعد از ۷ اکتبر، رقابت چین و روسیه، و ابتکار کمربند و جاده) و وابستگی متقابل نامتقارن دو کشور، نیاز به بررسی دقیق دارد. این رابطه، با وجود فرصت‌های کلیدی مانند سرمایه‌گذاری‌های چین در پروژه‌های انرژی ایران، با چالش‌های عمده‌ای مانند تحریم‌های آمریکا و رقابت روسیه مواجه است. مقالات موجود به موانع داخلی ایران (مانند ضعف زیرساخت‌ها، بوروکراسی اداری، یا تحریم‌های بانکی) و محدودیت‌های چین (مثل کاهش رشد اقتصادی یا رقابت شرکت‌های چینی) کمتر پرداخته‌اند.

آثار مذکور عمدتاً به سناریوهای آینده (مثلاً تأثیر فروپاشی احتمالی دلار یا گسترش پیمان‌های غیر غربی در مبادلات انرژی) نمی‌پردازند. بررسی این موضوع به درک بهتر آینده همکاری‌های انرژی و تأثیر آن بر نظم جهانی انرژی کمک می‌کند.

روش‌شناسی پژوهش: رویکرد ترکیبی و تبیینی (کیفی-کمی)
نگارش مقاله به شیوه توصیفی-تحلیلی و روش تحقیق آن ترکیبی و تبیینی به نگارش درآمده که ترکیبی از تحلیل کیفی و کمی است و هم داده‌های عددی و هم تحلیل‌های عمیق در کنار هم استفاده شده است. مراحل اصلی روش تحقیق به شرح زیر است: ۱- استفاده از روش

کتابخانه‌ای (اسنادی) با هدف جمع‌آوری داده‌های ثانویه از منابع معتبر و گزارش سازمان‌ها. ۲- مطالعه موردی جهت بررسی پروژه‌های خاص برای تحلیل چالش‌ها و موفقیت‌ها. ۳- تحلیل داده‌های کمی برای پردازش آمارهای تجاری و ترسیم نمودارهای روند. به بیان بهتر منابع داده در این راستا، داده‌های ثانویه از جمله گزارش‌های معتبر بین‌المللی مانند آژانس بین‌المللی انرژی، بانک جهانی، و آژانس انرژی‌های تجدید پذیر و اسناد داخلی است و در قسمت تحلیل محتوا شناسایی چارچوب‌های نظری حاکم بر روابط انرژی (مبتنی بر نظریه وابستگی متقابل) بیان گردیده است. در پردازش داده‌های آماری نیز داده‌های مورد استفاده، آمارهای تجاری (حجم مبادلات نفت و گاز در ایران تا ۲۰۲۴) است که از نرم‌افزارهای آماری^۱ برای ترسیم روند استفاده گردیده است. نمونه‌های مطالعاتی نیز پروژه‌های کلان مانند سیرجان و پارک‌های خورشیدی با مشارکت چین است.

چارچوب نظری: وابستگی متقابل

روابط ایران و چین در حوزه انرژی را می‌توان از منظر نظریه وابستگی متقابل تحلیل کرد؛ نظریه‌ای که ریشه در آثار رابرت کوهن و جوزف نای^۲ دارد و بر این فرض استوار است که در جهان امروز، پیوندهای اقتصادی و فناورانه، دولت‌ها را در شبکه‌ای از وابستگی‌های متقابل قرار

می‌دهد. این وابستگی، هم‌زمان همکاری و رقابت ایجاد می‌کند. در مورد ایران و چین، این پیوندها در سه سطح حساسیت، آسیب‌پذیری، و وابستگی نامتقارن قابل بررسی است (Keohane & Nye, 1977).

نظریه وابستگی متقابل در روابط بین‌الملل بر این مفهوم استوار است که کشورها در دنیای امروز به شکلی به یکدیگر وابسته شده‌اند که تأثیرات متقابل اقداماتشان اجتناب‌ناپذیر است. این وابستگی نه تنها در حوزه اقتصاد، بلکه در مسائل امنیتی، زیست‌محیطی و فناوری نیز نمود پیدا می‌کند (نورمحمدی و زارع، ۱۳۹۷: ۹۰).

به عنوان مثال، همکاری ایران و چین در حوزه انرژی نمونه بارزی از این نظریه است؛ ایران با دارا بودن ذخایر عظیم نفت و گاز نیازمند سرمایه‌گذاری و فناوری است، درحالی‌که چین به عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی جهان، به دنبال تنوع بخشیدن به منابع خود و کاهش وابستگی به مسیرهای تحت کنترل غرب است. این رابطه باعث شده تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران نتواند به طور کامل مانع همکاری دو کشور شود، زیرا قطع این همکاری برای هر دو طرف هزینه‌های سنگینی به همراه دارد (صادقی، ۱۳۹۴: ۸۶).

وابستگی متقابل می‌تواند متقارن یا نامتقارن باشد. در رابطه ایران و چین، وابستگی نامتقارن است زیرا سهم چین در اقتصاد جهانی بسیار بزرگ‌تر از سهم ایران است، اما همین عدم تقارن نیز به دلیل مزیت‌های جغرافیایی و انرژی ایران، فضایی برای چانه‌زنی ایجاد می‌کند. این نظریه

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۰۱

با نظریه وابستگی کلاسیک که بر استثمار کشورهای ضعیف توسط قدرت‌های بزرگ تأکید دارد، متفاوت است. در وابستگی متقابل، هر دو طرف با وجود تفاوت در قدرت، انگیزه‌هایی برای همکاری دارند که ناشی از کاهش امکان استفاده از زور در نظام بین‌الملل مدرن است.

نماد این نظریه را می‌توان در سند ۲۵ ساله ایران و چین مشاهده کرد که در آن همکاری در انرژی، تجارت و امنیت به گونه‌ای طراحی شده که وابستگی دو طرف را به یکدیگر نهادینه کند. حتی تحولات اخیر در همکاری‌های انرژی تجدید پذیر دو کشور، مانند ساخت نیروگاه‌های خورشیدی، نشان می‌دهد که وابستگی متقابل می‌تواند از حالت سنتی فراتر رفته و اشکال نوینی از همکاری را ایجاد کند. این نظریه ثابت می‌کند که در جهان به هم پیوسته امروز، حتی رقبای ژئوپلیتیک نیز ناگزیر به یافتن زمینه‌های مشترک برای همزیستی هستند.

در حوزه انرژی‌های تجدید پذیر نیز وابستگی متقابل شکل دیگری به خود می‌گیرد. ایران با برخورداری از ۳۰۰ روز آفتابی در سال، به فناوری چین در توسعه نیروگاه‌های خورشیدی وابسته است، اما چین از این همکاری برای گسترش نفوذ فناورانه خود در خاورمیانه استفاده می‌کند. پروژه‌هایی مانند نیروگاه خورشیدی سیرجان، نمونه‌ای از این رابطه است که در آن، چین از طریق قراردادهایی کنترل فنی پروژه را تا سالیان متمادی در دست می‌گیرد. این الگو، اگرچه نیاز ایران به سرمایه خارجی را پاسخ می‌دهد، اما خطر وابستگی بلندمدت به فناوری چینی را

تقویت می‌کند.

با این حال، نظریه وابستگی متقابل در تبیین برخی چالش‌های این رابطه ناتوان است. اولاً، تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا هزینه‌های همکاری را افزایش داده و تعادل وابستگی را به هم زده است. ثانیاً، رقابت چین و روسیه در بازار انرژی ایران، معادلات را پیچیده می‌کند. چین ترجیح می‌دهد قیمت گاز ایران را پایین نگه دارد تا از رقابت خط لوله «نورد استریم ۲» روسیه بکاهد. این موضوع نشان می‌دهد که وابستگی متقابل لزوماً به همکاری پایدار منجر نمی‌شود؛ بلکه گاه به ابزاری برای پیشبرد رقابت‌های فرا منطقه‌ای تبدیل می‌شود. آینده این رابطه به دلیل وجود عنصر آسیب‌پذیری به توانایی دو طرف در مدیریت تنش‌های ذاتی وابستگی نامتقارن بستگی دارد. اگر ایران بتواند با جذب فناوری‌های چینی، ظرفیت‌های داخلی خود را تقویت کند و چین نیز به جای نگاه کوتاه‌مدت به منابع ایران، به توسعه زیرساخت‌های پایدار تمایل نشان دهد، این همکاری می‌تواند به الگویی متوازن تبدیل شود (وحیدی راد، ۱۳۹۲: ۵).

در غیر این صورت، در صورت تداوم الگوی وابستگی فناورانه و خام‌فروشی، خطر تداوم نابرابری در روابط بلندمدت وجود دارد. در اینجا مهم‌ترین جنبه‌های این رابطه بر اساس منابع معتبر تحلیل می‌شود.

روابط انرژی ایران و چین: تحلیلی تاریخی از همکاری‌های کنونی

روابط انرژی ایران و چین از دهه‌های گذشته تاکنون، بر پایه نیازهای مکمل و منافع استراتژیک دو کشور شکل گرفته است. این رابطه در ابتدا با تمرکز بر حوزه نفت و گاز آغاز شد، اما به تدریج به سمت انرژی‌های تجدید پذیر نیز گسترش یافته است. ایران با دارا بودن حجم بالایی از ذخایر گاز طبیعی و ذخایر نفت خام جهان، همواره به‌عنوان یک بازیگر کلیدی در بازار انرژی جهانی شناخته می‌شود (BP, 2022: 20). از سوی دیگر، چین به‌عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی جهان و بزرگ‌ترین واردکننده انرژی در آسیا، نیازمند دسترسی پایدار به منابع انرژی است تا رشد اقتصادی خود را حفظ کند. این تقابل میان عرضه و تقاضا، پایه اصلی همکاری انرژی دو کشور را تشکیل می‌دهد (صادقی، ۱۳۹۴: ۹۴).

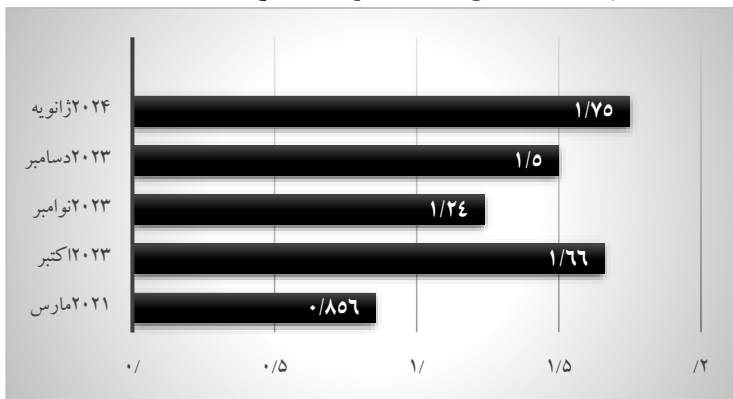
در دهه ۱۹۹۰، چین با رشد سریع صنعتی شدن، نیاز خود به نفت خام را افزایش داد و ایران به دلیل موقعیت ژئوپلیتیک و ذخایر عظیم، به یکی از شرکای مهم این کشور تبدیل شد. در سال‌های اولیه، همکاری‌ها بیشتر حول محور خرید نفت خام توسط چین و پرداخت‌های نقدی بود. اما به مرور زمان، این رابطه به مشارکت در پروژه‌های بالادستی نفت و گاز گسترش یافت. برای مثال، شرکت‌های چینی^۱ در توسعه میدان‌های

بزرگ ایران مانند پارس جنوبی و آزادگان مشارکت کردند. این پروژه‌ها نه تنها برای ایران جذب سرمایه و فناوری را به همراه داشت، بلکه به چین امکان دسترسی به منابع انرژی با قیمت‌های رقابتی را می‌داد. با این حال، تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران، به ویژه پس از سال ۲۰۱۸، چالش‌های عمده‌ای در همکاری دو کشور ایجاد کرد. کاهش خرید نفت ایران توسط چین تحت فشار تحریم‌های آمریکا، موجب شد تا طرفین به دنبال مکانیسم‌های جایگزین برای تداوم همکاری باشند. استفاده از پرداخت‌های ریالی، مبادلات پایاپای و واسطه‌گر کشورهای ثالث از جمله راهبردهایی بود که برای دور زدن تحریم‌ها به کار گرفته شد. در همین راستا، امضای سند ۲۵ ساله همکاری ایران و چین در سال ۲۰۲۱، چارچوبی بلندمدت برای تقویت همکاری‌ها در حوزه‌های انرژی، تجارت و امنیت تعریف کرد. این سند اگرچه هنوز به طور کامل عملیاتی نشده، اما نشان‌دهنده تعهد دو کشور به حفظ روابط راهبردی است.

جدول زیر نمایانگر بخشی از این همکاری در سالیان اخیر از سهم چین از واردات نفت ایران با توجه به گزارش ژانویه ۲۰۲۴ مؤسسه کپلر درباره رکوردشکنی ۱.۷۵ میلیون بشکه/روز است:

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۰۵

حجم واردات چین از نفت ایران (میلیون بشکه در روز)

Kpler. (2024, January). Monthly oil trade report

دیپلماسی انرژی ایران و چین: تحلیلی مبتنی بر وابستگی متقابل

روابط انرژی ایران و چین در دو دهه اخیر تحولی ساختاری را تجربه کرده است. این همکاری که ابتدا مبتنی بر مبادلات ساده نفتی بود، امروز به سطحی از پیچیدگی راهبردی رسیده که ابعاد اقتصادی، سیاسی و امنیتی را در برمی‌گیرد. تحلیل این رابطه نیازمند توجه به چند محور کلیدی است. در بعد اقتصادی، همکاری انرژی دو کشور از الگوی سنتی فروشنده-خریدار فراتر رفته و به مشارکت در زنجیره ارزش انرژی تبدیل شده است. سرمایه‌گذاری چین در بخش بالادستی نفت و گاز ایران، اگرچه تحت تأثیر تحریم‌ها با نوسان مواجه بوده، اما نشان‌دهنده تمایل پکن برای ایجاد پیوندهای بلندمدت است. از سوی دیگر، تنوع بخشی ایران به شرکای تجاری از طریق این همکاری، تا حدی از آسیب‌پذیری

اقتصاد کشور در برابر تحریم‌ها کاسته است.

در حوزه گاز طبیعی، ایران با وجود داشتن دومین ذخایر بزرگ گاز به دلیل محدودیت‌های فنی و مالی نتوانسته است به پتانسیل کامل خود دست یابد (BP, 2022: 20). چین در سال‌های اخیر علاقه خود را به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های گازی ایران مانند فاز ۱۱ پارس جنوبی یا احداث خط لوله‌های انتقال گاز به پاکستان و چین نشان داده است، هرچند ناکام مانده است (Reuters, 2021).

با این حال، ریسک‌های ناشی از تحریم‌ها و مشکلات مالی ایران، پیشرفت این پروژه‌ها را کند کرده است. از منظر ژئوپلیتیک، این همکاری بازتابی از تحولات گسترده‌تر در نظام بین‌الملل است. جایگزینی تدریجی مکانیسم‌های غیر دلاری در مبادلات انرژی، نه تنها روابط دوجانبه، بلکه چالشی برای معماری مالی غرب محسوب می‌شود. همچنین، توسعه کریدورهای انرژی شرق-غرب با محوریت ایران، می‌تواند توازن قدرت در منطقه اوراسیا را تغییر دهد.

از سوی دیگر، چین به دنبال تنوع بخشیدن به منابع انرژی خود است (IEA, 2022: 45). ایران نیز می‌تواند با جایگزینی بخشی از گاز وارداتی چین از روسیه یا ترکمنستان نقش پررنگ‌تری در این بازار ایفا کند. همکاری در حوزه انرژی‌های تجدید پذیر نیز به تدریج در حال تبدیل شدن به بخشی از روابط دو کشور است. چین به عنوان پیشرو در فناوری‌های خورشیدی و بادی، پروژه‌هایی مانند احداث نیروگاه

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۰۷

خورشیدی یا انتقال دانش فنی تولید پنل‌های خورشیدی به ایران را آغاز کرده است (PV Magazine, 2022). این همکاری‌ها اگرچه هنوز در مراحل اولیه است، اما می‌تواند برای ایران فرصتی جهت کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی و برای چین بازاری جدید برای صادرات فناوری باشد. با این حال، موانعی مانند نبود زیرساخت‌های مناسب (World Bank, 2021)، عدم ثبات قوانین سرمایه‌گذاری در ایران و رقابت کشورهایمانند عربستان سعودی در جذب سرمایه‌های چین، توسعه این حوزه را با چالش مواجه کرده است (Bloomberg, 2023).

از نگاه ژئوپلیتیک، همکاری انرژی ایران و چین فراتر از منافع اقتصادی است. برای ایران، چین به‌عنوان شریکی قابل اعتماد در برابر فشارهای غرب عمل می‌کند. در حالی که چین از این رابطه برای افزایش نفوذ خود در خاورمیانه و کاهش وابستگی به تنگه هرمز استفاده می‌کند. همچنین، این همکاری می‌تواند توازنی در برابر نقش سنتی روسیه و آمریکا در بازار انرژی منطقه ایجاد کند (EIA, 2022).

رقابت پکن با مسکو در بازار انرژی و احتمال تغییر اولویت‌های چین در صورت بهبود روابط با غرب، از جمله عواملی هستند که آینده این رابطه را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

در مجموع، روابط انرژی ایران و چین ترکیبی از فرصت‌ها و مخاطرات است. اگرچه دو کشور توانسته‌اند با سازوکارهای خلاقانه بر بخشی از چالش‌ها غلبه کنند، اما تحقق پتانسیل کامل این همکاری

مستلزم رفع تحریم‌ها، بهبود محیط کسب و کار در ایران، و افزایش اعتماد متقابل است. آینده این رابطه نه تنها بر اقتصاد دو کشور، بلکه بر توازن قوا در خاورمیانه و امنیت انرژی جهانی تأثیرگذار خواهد بود (صادقی، ۱۳۹۴: ۸۹).

بر اساس نظریه وابستگی متقابل، همکاری انرژی ایران و چین نمونه‌ای بارز از ارتباطات اقتصادی است که امنیت ملی دو کشور را تقویت می‌کند. تحلیل داده‌های تجاری نشان می‌دهد که بسیاری از صادرات نفت ایران به چین در سال ۲۰۲۳ از طریق مکانیسم‌های غیر دلاری (ریال یا یوآن) انجام شده است. به همین دلیل روابط ایران و چین را می‌توان از منظر نظریه وابستگی متقابل تحلیل کرد، نظریه‌ای که بر پایه افزایش ارتباطات اقتصادی و سیاسی میان کشورها، کاهش امکان درگیری و افزایش همکاری‌ها تأکید دارد. دو کشور در دهه‌های اخیر با ایجاد شبکه‌ای از منافع مشترک در حوزه‌های انرژی، تجارت و امنیت، به شکلی ناگسستنی به یکدیگر وابسته شده‌اند. برای ایران، چین به‌عنوان یک شریک اقتصادی حیاتی عمل می‌کند که می‌تواند خلأ ناشی از تحریم‌های غرب را پر کند (CSIS, 2023).

ایران با داشتن ذخایر عظیم نفت و گاز، نیازمند بازارهای مطمئن برای صادرات و جذب سرمایه‌گذاری خارجی است. از آنجا که بسیاری از کشورهای غربی به دلیل تحریم‌ها از همکاری با ایران خودداری می‌کنند، چین به‌عنوان دومین اقتصاد بزرگ جهان، تنها بازیگری است

که هم توان مالی و هم اراده سیاسی برای مشارکت در پروژه‌های بزرگ انرژی ایران را دارد. این وابستگی اقتصادی، ایران را ناگزیر به تقویت روابط با پکن کرده است. از سوی دیگر، چین نیز برای تأمین انرژی مورد نیاز صنایع عظیم خود و کاهش وابستگی به منابع سنتی مانند خلیج فارس یا روسیه، به ایران به عنوان منبعی قابل اعتماد و کم‌هزینه نگاه می‌کند. این وابستگی دوطرفه باعث شده تا حتی در شرایط تحریم، دو کشور مکانیسم‌های خلاقانه‌ای برای تداوم مبادلات انرژی مانند استفاده از ارزهای ملی یا مبادلات کالا به کالا ابداع کنند.

در بعد ژئوپلیتیک، وابستگی متقابل ایران و چین در قالب همکاری‌های امنیتی و دیپلماتیک نیز تجلی می‌یابد. ایران که سال‌هاست در تقابل با غرب قرار دارد، از پکن به عنوان متحدی در سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل یا گروه‌های منطقه‌ای مانند سازمان همکاری شانگهای حمایت می‌کند. در مقابل، چین با حمایت از مواضع ایران، تلاش می‌کند نفوذ خود در خاورمیانه را افزایش دهد و مانع از شکل‌گیری ائتلاف‌های ضد چینی تحت رهبری آمریکا شود. این همگرایی دیپلماتیک، نمونه‌ای از وابستگی متقابل در حوزه سیاسی است که بر اساس آن، هر دو کشور برای پیشبرد اهداف کلان خود به حمایت طرف دیگر نیاز دارند (شکری رفسنجانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۸-۷۹).

نظریه وابستگی متقابل همچنین توضیح می‌دهد که چرا ایران و چین علیرغم تفاوت‌های ایدئولوژیک و فرهنگی، روابط خود را حفظ

می‌کنند.

هزینه‌های ناشی از قطع همکاری برای هر دو طرف به حدی بالاست که تمایل به ادامه رابطه را حتی در صورت وجود اختلافات فرعی تقویت می‌کند. برای مثال، اگر چین همکاری انرژی با ایران را متوقف کند، نه تنها باید منابع جایگزین پر ریسک تر و گران‌تری را پیدا کند؛ بلکه ممکن است ایران را به سمت رقبای منطقه‌ای مانند روسیه سوق دهد. از طرفی، اگر ایران رابطه با چین را تضعیف کند، احتمالاً با تشدید فشارهای اقتصادی غرب و انزوا در صحنه بین‌المللی مواجه خواهد شد (آجیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۶-۶۸). با این حال، وابستگی متقابل همواره متقارن نیست. سهم ایران در تجارت خارجی چین کمتر از سهم چین در تجارت ایران است این عدم تقارن می‌تواند در بلندمدت باعث شود چین از اهرم فشار بیشتری در مذاکرات استفاده کند. اما از نظر نظریه وابستگی متقابل، حتی وابستگی نامتقارن نیز به دلیل هزینه‌های متقابل قطع همکاری، طرفین را به حفظ رابطه ترغیب می‌کند.

در حوزه انرژی‌های تجدید پذیر نیز وابستگی متقابل در حال شکل‌گیری است. ایران برای انتقال فناوری و جذب سرمایه در این بخش به شرکت‌های چینی نیاز دارد، و چین نیز به دنبال ایجاد بازارهای جدید برای صنایع پیشرفته خود است. این همکاری اگرچه هنوز در مراحل ابتدایی است، اما می‌تواند در آینده به عاملی برای تعمیق بیشتر روابط تبدیل شود.

اهمیت چین برای ایران از منظر دیپلماسی اقتصادی

دیپلماسی یکی از ابزارهای مهم قدرت ملی هر کشوری است که برای رسیدن به نتایج مطلوب و منافع به کار گرفته می‌شود و در قالب‌های متفاوتی خود را نشان می‌دهد. دیپلماسی، فنی است جهت مدیریت و هدایت سیاست خارجی و اقتصاد به صورت مسالمت‌آمیز جهت رسیدن به منافع ملی (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۲۱۳-۲۱۴).

در مجموع، از این منظر اهمیت چین برای ایران را می‌توان در سه سطح تحلیل کرد:

- ۱- اقتصادی: تأمین مالی، فناوری و بازار برای منابع انرژی ایران.
- ۲- سیاسی: حمایت دیپلماتیک در برابر تحریم‌ها و تقویت جایگاه ایران در نظم بین‌المللی.
- ۳- امنیتی: ایجاد توازن در برابر نفوذ رقبای منطقه‌ای و جهانی.

البته با توجه به در این مقاله سطح اول برجسته‌تر است. این سطوح در چارچوب نظریه وابستگی متقابل نشان می‌دهند که رابطه ایران و چین نه بر پایه اشتراکات ایدئولوژیک؛ بلکه بر مبنای محاسبات عینی و نیازهای متقابل اقتصادی شکل گرفته است. هرگونه تغییر در این معادله، مانند کاهش نیاز چین به نفت ایران یا بهبود روابط ایران با غرب، می‌تواند پویایی رابطه را تحت تأثیر قرار دهد. باین حال، عمق وابستگی کنونی به حدی است که حفظ همکاری را در میان مدت اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. تقویت امنیت انرژی و رشد اقتصادی ایران و چین از طریق همکاری در

حوزه انرژی، فرایندی است که با ایجاد شبکه‌ای از منافع مشترک و کاهش وابستگی به بازیگران سنتی انرژی در خاورمیانه شکل می‌گیرد. این همکاری، نه تنها به ثبات داخلی دو کشور کمک می‌کند، بلکه توازن قدرت در بازار انرژی جهانی را تحت تأثیر قرار داده و نقش سنتی غرب را در این منطقه به چالش می‌کشد (قربانی، ۱۴۰۰: ۶۳۲-۶۳۳).

برای چین، امنیت انرژی به معنای دسترسی پایدار به منابع نفت و گاز با کمترین ریسک ژئوپلیتیک است. این کشور که همواره نگران وابستگی به تنگه هرمز و حضور نیروهای نظامی غرب در خلیج فارس بوده، با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های انرژی ایران مانند احداث خطوط لوله یا ذخیره‌سازی نفت، مسیرهای جایگزینی برای واردات انرژی ایجاد می‌کند. برای مثال، طرح انتقال گاز ایران به پاکستان و سپس چین (خط لوله صلح)، در صورت اجرا، وابستگی پکن به تنگه هرمز را کاهش داده و امکان دسترسی مستقیم به منابع گازی ایران را فراهم می‌آورد. این راهبرد، امنیت انرژی چین را در برابر اختلالات احتمالی ناشی از تنش‌های غرب با ایران یا کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس تقویت می‌کند (قربانی، ۱۴۰۰: ۶۳۳-۶۳۵).

از سوی دیگر، ایران با جذب سرمایه‌های چینی در بخش بالادستی نفت و گاز، امکان افزایش تولید و صادرات را پیدا می‌کند. این موضوع نه تنها درآمدهای ارزی را برای ایران تضمین می‌کند، بلکه با ایجاد اشتغال و انتقال فناوری‌های نوین، به رشد اقتصادی کشور کمک

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۱۳

می‌نماید. هم‌زمان، حضور شرکت‌های چینی در پروژه‌های انرژی تجدید پذیر ایران، مانند احداث نیروگاه‌های خورشیدی، زمینه را برای تنوع بخشیدن به سبد انرژی ایران و کاهش آلاینده‌گی زیست‌محیطی فراهم می‌سازد. این تنوع، به نوبه خود، امنیت انرژی داخلی ایران را در بلندمدت افزایش می‌دهد. اما از طرفی نمی‌توان نقش آفرینی غرب در بازار انرژی خاورمیانه را نادیده گرفت.

نقش آفرینی غرب در بازار انرژی خاورمیانه، همواره مبتنی بر دو رکن اصلی بوده است: اول، هم‌پیمانی با کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس مانند عربستان سعودی و امارات، و دوم، کنترل مسیرهای حیاتی انتقال انرژی مانند تنگه هرمز. همکاری ایران و چین، هر دو این ارکان را تضعیف می‌کند. از یک سو، با افزایش صادرات نفت ایران به چین، سهم کشورهای عربی هم‌پیمان غرب در بازار انرژی چین کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، توسعه مسیرهای جایگزین انتقال انرژی (مانند خط لوله ایران-پاکستان-چین)، وابستگی چین به تنگه هرمز را کم کرده و از اهرم فشار غرب در این منطقه می‌کاهد (آجیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۹).

این تحولات، به‌ویژه در شرایطی اهمیت می‌یابد که غرب تلاش می‌کند از طریق تحریم‌ها، ایران را از بازار انرژی جهانی حذف کند. همکاری ایران و چین با استفاده از مکانیسم‌های مالی غیر دلاری (مانند مبادله ریال-یوان)، پرداخت‌های کالا به کالا، یا استفاده از ارزهای

دیجیتال ملی، سیستم مالی تحت هژمونی دلار را دور می‌زند. این اقدامات نه تنها کارایی تحریم‌های غرب را کاهش می‌دهد؛ بلکه الگویی جدید برای دیگر کشورهای تحت تحریم ارائه می‌کند تا از وابستگی به سیستم بانکی غرب بکاهند.

گزارش وزارت خزانه‌داری آمریکا (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که از سال ۲۰۱۸ تاکنون، بیش از ده شرکت چینی به دلیل همکاری با ایران در بخش انرژی تحریم شده‌اند. با این وجود، داده‌های حاکی از آن است که حجم مبادلات انرژی دو کشور به دلیل تحریم قطع نشده است و مکانیسم تحریم عملکرد خود را به نفع غرب به سرانجام نرسانده است. در بعد کلان، رشد اقتصادی چین که تا حد زیادی وابسته به واردات انرژی است، با دسترسی به منابع ارزان قیمت ایران تقویت می‌شود. این موضوع به چین امکان می‌دهد رقابت‌پذیری صنایع خود را در برابر رقبایی مانند آمریکا یا اتحادیه اروپا حفظ کند. برای ایران نیز، درآمدهای حاصل از همکاری با چین، امکان سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، توسعه صنایع پایین دستی نفت و گاز و بهبود وضعیت معیشتی مردم را فراهم می‌سازد. این رشد اقتصادی متوازن، به ثبات سیاسی داخلی در هر دو کشور کمک کرده و فضای مناسبی برای ادامه همکاری‌ها ایجاد می‌نماید.

به طور خاص، سند ۲۵ ساله همکاری ایران و چین به عنوان چارچوبی راهبردی، امکان برنامه‌ریزی بلندمدت برای هر دو کشور را فراهم

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۱۵

می‌کند. این سند با تأکید بر پروژه‌های مشترک در حوزه انرژی، حمل‌ونقل و فناوری، نشان می‌دهد که دو کشور به دنبال ایجاد یک «کریدور اقتصادی انرژی محور» هستند که از خلیج فارس تا آسیای شرقی امتداد یابد. شکل‌گیری چنین کریدوری، نه تنها نقش سنتی غرب در ترانزیت انرژی را کم‌رنگ می‌کند، بلکه ایران را به‌عنوان «پل ارتباطی» بین خاورمیانه و آسیا تثبیت می‌نماید (آجیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۶-۸۵).

در نهایت، این همکاری الگویی از دیپلماسی انرژی را ارائه می‌دهد که در آن کشورهای تولیدکننده و مصرف‌کننده انرژی، بدون واسطه‌گری قدرت‌های سنتی، به طور مستقیم منافع خود را پیش می‌برند. این مدل، به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه که به دنبال کاهش وابستگی به نهادهای تحت نفوذ غرب هستند، جذابیت دارد و می‌تواند به تدریج معماری انرژی جهانی را به سمت چندقطبی شدن سوق دهد.

از طرفی همکاری ایران و چین در حوزه انرژی‌های تجدید پذیر به‌عنوان روندی نو ظهور، بازتابی از تحولات اخیر در سیاست‌های انرژی دو کشور و الزامات جهانی برای کاهش انتشار کربن است. اگرچه نفت و گاز همچنان محور اصلی روابط انرژی دو کشور را تشکیل می‌دهد، اما افزایش توجه به انرژی‌های پاک در سال‌های اخیر، فرصت‌های جدیدی برای همکاری متقابل ایجاد کرده است. این تحول در راستای برنامه‌های چین برای تبدیل شدن به رهبر جهانی در فناوری‌های سبز و

تلاش ایران برای تنوع بخشیدن به سبد انرژی خود صورت می‌گیرد (قربانی، ۱۴۰۰: ۶۴۳).

ایران با وجود برخورداری از ظرفیت‌های عظیم در انرژی خورشیدی و بادی، به دلیل محدودیت‌های فنی و مالی، نتوانسته است به جایگاه مناسبی در این حوزه دست یابد. تابش خورشیدی در مناطق مرکزی و جنوبی ایران به اندازه‌ای است که می‌تواند بخش عمده‌ای از نیازهای برق کشور را تأمین کند، اما فقدان سرمایه‌گذاری کافی و ضعف در فناوری‌های پیشرفته، توسعه این بخش را با کندی مواجه کرده است.

در این زمینه، چین به‌عنوان بزرگ‌ترین تولیدکننده پنل‌های خورشیدی و توربین‌های بادی جهان، می‌تواند نقش کلیدی در انتقال دانش فنی و تأمین تجهیزات مورد نیاز ایران ایفا کند (REN21, 2023).

در حوزه فناوری، انتقال دانش فنی چین به ایران در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر، اگرچه هنوز در مراحل ابتدایی است، اما می‌تواند به ایجاد تحول در سبد انرژی ایران بینجامد. این امر به‌ویژه با توجه به تعهدات بین‌المللی کاهش کربن از اهمیت راهبردی برخوردار است. چالش‌های پیش‌روی این همکاری نیز قابل تأمل است. وابستگی متقابل نامتقارن بین دو کشور، نوسان در اولویت‌های راهبردی چین، و محدودیت‌های نهادی در ایران از جمله عوامل تعیین‌کننده در تداوم یا تضعیف این رابطه خواهند بود. همچنین، تحولات منطقه‌ای مانند بهبود احتمالی روابط ایران با غرب یا تغییر در معادلات خاورمیانه می‌تواند معادلات کنونی را

دگرگون کند.

در سال‌های اخیر، شرکت‌های چینی در پی مشارکت در پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر ایران هستند. برای مثال، احداث نیروگاه خورشیدی با مشارکت شرکت‌های چینی، نمونه‌ای از این همکاری‌هاست. این پروژه نه تنها به افزایش تولید برق پاک در ایران کمک می‌کند؛ بلکه الگویی برای جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر در آینده است. علاوه بر این، توافق‌نامه‌های امضاشده میان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی دو کشور، زمینه را برای انتقال فناوری‌های نوینی مانند تولید هیدروژن سبز یا سیستم‌های ذخیره‌سازی انرژی فراهم می‌سازد (Ministry of Energy Iran, 2022).

از دیدگاه چین، سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر ایران راهبردی چندوجهی است. نخست، این کشور می‌تواند با صادرات فناوری‌های پیشرفته خود، سهم بیشتری از بازار انرژی خاورمیانه را به دست آورد. دوم، توسعه انرژی پاک در ایران می‌تواند به کاهش مصرف داخلی نفت و گاز در این کشور منجر شود که این امر منابع بیشتری را برای صادرات به چین آزاد می‌کند. سوم، حضور فعال در این حوزه، تصویر چین را به عنوان حامی توسعه پایدار در منطقه تقویت کرده و موضع آن را در مذاکرات بین‌المللی تغییرات اقلیمی بهبود می‌بخشد. آینده این همکاری تا حد زیادی به توانایی دو کشور در ایجاد توازن بین منافع ملی و فشارهای بین‌المللی بستگی دارد. توسعه زیرساخت‌های مشترک انرژی، تقویت نهادهای مالی دوطرفه، و ارتقای همکاری‌های

فناورانه می‌تواند این رابطه را به سطحی بالاتر ارتقا دهد. با این حال، پایداری آن در گرو مدیریت هوشمندانه تنش‌ها و تبدیل تهدیدهای خارجی به فرصت‌های داخلی است. لازم به ذکر است نیروگاه خورشیدی سیرجان با همکاری شرکت‌های داخلی و فناوری چینی (مانند پنل‌های سولار) در حال اجراست، اما سهم سرمایه چین محدود است.

این تحولات نشان می‌دهد که همکاری انرژی ایران و چین صرفاً یک رابطه دوجانبه نیست، بلکه بخشی از تحول بزرگ‌تر در نظم انرژی جهانی محسوب می‌شود که در آن بازیگران جدیدی در حال شکل‌دهی به قواعد بازی هستند. درک پیچیدگی‌های این رابطه می‌تواند چارچوبی برای تحلیل تحولات آتی بازار انرژی و ژئوپلیتیک منطقه‌ای ارائه دهد. با این حال، موانع متعددی پیش‌روی این همکاری وجود دارد. نبود ثبات در قوانین سرمایه‌گذاری ایران، مشکلات مربوط به تضمین بازگشت سرمایه برای شرکت‌های خارجی و ضعف زیرساخت‌های شبکه برق کشور، از جمله چالش‌هایی است که جذابیت این بخش را برای سرمایه‌گذاران چینی کاهش داده است. همچنین، رقابت کشورهایمانند عربستان سعودی و امارات متحده عربی که با ارائه مشوق‌های مالی قوی‌تر در حال جذب شرکت‌های چینی هستند، می‌تواند اولویت‌های پکن را تغییر دهد. با وجود این چالش‌ها، آینده همکاری دو کشور در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر امیدوارکننده به نظر می‌رسد. در صورت

تحقق این همکاری، ایران می‌تواند علاوه بر تأمین نیازهای داخلی، به صادرکننده انرژی پاک به کشورهای همسایه تبدیل شود، درحالی‌که چین با توسعه فناوری‌های خود در بازار ایران، پایگاهی برای گسترش به دیگر کشورهای خاورمیانه خواهد یافت.

این روند نوظهور، نشان می‌دهد که دیپلماسی انرژی ایران و چین از چارچوب سنتی فراتر رفته و به حوزه‌های استراتژیک آینده‌نگرانه نیز گسترش یافته است. موفقیت این همکاری نه تنها به تحول در بازار انرژی منطقه منجر می‌شود، بلکه می‌تواند الگویی برای همکاری کشورهای درحال توسعه در عبور از اقتصاد متکی به سوخت‌های فسیلی ارائه دهد. این تحلیل نشان می‌دهد که همکاری انرژی ایران و چین، علی‌رغم چالش‌های تحریمی، تأثیرات چشمگیری بر امنیت انرژی دو کشور و توازن قوای منطقه‌ای داشته است. روابط انرژی ایران و چین در سال‌های اخیر به عنوان الگویی از همکاری‌های فرا منطقه‌ای ظهور کرده که هدف آن کاهش وابستگی به نظام انرژی تحت هژمونی غرب است. این همکاری از طریق سه مکانیسم اصلی، هژمونی تاریخی غرب در انرژی را به چالش می‌کشد:

۱- جایگزینی مسیرهای انتقال انرژی مانند خط لوله گاز ایران-پاکستان-چین (موسوم به خط لوله صلح) نمونه عینی شبکه‌های انرژی فرا منطقه‌ای است. این خط لوله در صورت تکمیل، سالانه بیش از ۲۰ میلیارد مترمکعب گاز ایران را به آسیای شرقی منتقل می‌کند و وابستگی چین

به تنگه هرمز را کاهش می‌دهد. این مسیر جایگزین، کنترل سنتی غرب بر کریدورهای انرژی (مانند تنگه هرمز و کانال سوئز) را تضعیف می‌کند.

۲- چند قطبی‌سازی نظام مالی انرژی که در توافق ۲۵ ساله ایران و چین (۲۰۲۱) شامل بندی برای استفاده از ارزهای ملی (ریال-یوان) در مبادلات انرژی است. بر اساس داده‌های سهم دلار در تجارت دوجانبه انرژی کاهش یافته است. این تغییر، سلطه دلار به عنوان ارز جهانی انرژی را مختل کرده و تحریم پذیری ایران را کاهش می‌دهد.

۳- توسعه استانداردهای فنی و نهادی غیر غربی با همکاری ایران و چین در پروژه‌هایی مانند احداث نیروگاه خورشیدی با فناوری چینی، نشانگر شکل‌گیری الگوهای فنی خارج از چارچوب‌های غربی است. این تسلط فناورانه به ایران اجازه می‌دهد بدون وابستگی به غرب، به سمت انرژی پاک حرکت کند.

شبکه‌های انرژی فرا منطقه‌ای ایران و چین، با ایجاد مسیرهای جایگزین، نظام مالی موازی و استانداردهای فنی مستقل، هژمونی غرب را در سه سطح ژئوپلیتیک، اقتصادی و فناورانه به چالش می‌کشند. با این حال، موفقیت نهایی این الگو منوط به حل چالش‌های فنی، امنیتی و نهادی است. این روند در صورت تداوم، معماری انرژی جهانی را از حالت تک‌قطبی به سمت چندقطبی سوق خواهد داد. بر اساس تحلیل مرکز مطالعات استراتژیک خلیج فارس (۲۰۲۳)، کریدور چین-ایران-

پاکستان تا ۲۰۳۰ می‌تواند تا حدودی از تجارت انرژی شرق آسیا را از مسیرهای غربی منحرف کند که در پی آن سهم دلار در مبادلات انرژی جهانی کاهش می‌یابد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای راهبردی

همکاری ایران و چین در حوزه انرژی‌های پاک، در بستری از فرصت‌ها و چالش‌های پیچیده در حال شکل‌گیری است. این همکاری، که ریشه در نیازهای متقابل دو کشور دارد، از یکسو می‌تواند به‌عنوان الگویی برای همکاری‌های جنوب-جنوب در راستای اهداف توسعه پایدار مطرح شود و از سوی دیگر، به دلیل وابستگی نامتقارن و فشارهای ژئوپلیتیک، با ریسک‌های قابل توجهی همراه است. ایران با دارا بودن پتانسیل عظیم انرژی خورشیدی و بادی، به‌ویژه در مناطق کویری و شمالی، می‌تواند به آزمایشگاهی برای فناوری‌های سبز چین تبدیل شود. با این حال، تحقق این چشم‌انداز نیازمند عبور از موانعی است که مهم‌ترین آن‌ها تحریم‌های بین‌المللی، ضعف زیرساخت‌های داخلی، و وابستگی فناورانه به چین است.

چین، به‌عنوان پیشتاز جهانی در تولید تجهیزات انرژی پاک، در صورت تضمین انتقال دانش فنی و کاهش تمرکز بر الگوهای یک‌جانبه، می‌تواند اعتماد ایران را جلب کند. پروژه‌هایی مانند نیروگاه خورشیدی سیرجان و مزرعه بادی منجیل نشان می‌دهند که همکاری دو کشور در مرحله آزمایشی موفق عمل کرده است، اما تعمیق این همکاری مستلزم

بازتعریف قراردادها در چارچوبی متوازن تر است. برای نمونه، قرارداد ۲۵ ساله که وعده سرمایه گذاری بالای چین را می دهد، تاکنون تنها بخش کمی از تعهداتش محقق شده و این نشان دهنده شکاف میان وعده ها و واقعیت هاست.

از منظر کلان، این همکاری می تواند پیامدهای فراملی نیز داشته باشد. ایران با تبدیل شدن به قطب تولید هیدروژن سبز در خاورمیانه، می تواند نقش خود را در بازارهای انرژی آینده تثبیت کند، و چین نیز از طریق مشارکت در این پروژه ها، جایگاه خود را به عنوان رهبر جهانی فناوری های پاک تقویت نماید. با این حال، دستیابی به این اهداف مستلزم هماهنگی با نهادهای بین المللی مانند برنامه محیط زیست سازمان ملل و انطباق با توافقنامه پاریس است. جامعه جهانی نیز می تواند با معاف کردن پروژه های انرژی پاک از تحریم ها، زمینه را برای جذب سرمایه گذاری های چندجانبه فراهم کند.

آینده این همکاری به توانایی دو کشور در ایجاد توازن میان منافع ملی و تعهدات جهانی وابسته است. ایران باید با تقویت زیرساخت های قانونی و فناوری داخلی، از وابستگی مطلق به چین بکاهد، و چین نیز با شفاف سازی نقشه راه سرمایه گذاری و مشارکت در آموزش نیروی متخصص، اعتمادسازی کند. تشکیل «کارگروه مشترک انرژی پاک» با حضور نمایندگان بخش های دولتی، دانشگاهی و صنعتی دو کشور می تواند گامی عملی برای نظارت بر اجرای پروژه ها و تضمین منافع

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۲۳

دوجانبه باشد. این همکاری، اگرچه همواره در معرض نوسانات سیاسی خواهد بود، اما در صورت مدیریت هوشمندانه، می‌توان پیامدهای مثبتی برای امنیت انرژی، اشتغال‌زایی و محیط‌زیست در سطح منطقه‌ای و جهانی به همراه آورد.

همکاری ایران و چین در حوزه انرژی، اگرچه در نگاه اول بر پایه مبادله نفت خام و فناوری تعریف می‌شود، اما در لایه‌های عمیق‌تر، نشانگر تحولی بنیادین در روابط بین‌الملل است. این همکاری ثابت کرده است که حتی در شرایط تحریم‌های شدید، کشورها می‌توانند با تکیه بر مکانیسم‌های نوین مالی، شبکه‌های تجاری موازی و دیپلماسی هوشمند، وابستگی متقابلی ایجاد کنند که نه تنها بقای اقتصادی آن‌ها را تضمین نماید؛ بلکه اهرم فشاری در برابر هژمونی غرب باشد. برای ایران، چین مهم‌ترین پنجره ارتباطی با اقتصاد جهانی در شرایط تحریم است؛ پنجره‌ای که از طریق آن، سرمایه‌گذاری‌های کلان جذب می‌شود، فناوری‌های روزآمد انتقال می‌یابد و جایگاه دیپلماتیک کشور در سازمان‌های بین‌المللی تقویت می‌گردد. برای چین نیز، ایران به مثابه گذرگاهی امن برای دسترسی به منابع انرژی خاورمیانه بدون وابستگی به تنگه هرمز و هم‌پیمانان غربی است.

با این حال، آینده این همکاری به شدت به دو عامل وابسته است: نخست، رفع تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران که می‌تواند زمینه را برای اجرای کامل سند ۲۵ ساله فراهم کند و دوم، توانایی چین در متقاعد

کردن جامعه بین‌المللی برای پذیرش نقش پررنگ‌تر خود در خاورمیانه. در صورت تحقق این دو شرط، ایران می‌تواند به قطب انرژی منطقه تبدیل شود و چین نیز سهم خود را از بازار انرژی جهانی افزایش دهد. از سوی دیگر، توسعه همکاری در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر، اگرچه هنوز در مراحل ابتدایی است، اما پتانسیل آن را دارد که رابطه دو کشور را از الگوی سنتی فروشنده-خریدار به سطح شریک‌های فناورانه ارتقا بخشد. پروژه‌هایی مانند نیروگاه‌های خورشیدی مشترک یا انتقال فناوری هیدروژن سبز، نه تنها گامی به سوی توسعه پایدار است؛ بلکه می‌تواند الگویی برای دیگر کشورهای در حال توسعه باشد. در این راستا می‌توان از راهکارهایی همچون ایجاد مکانیسم مالی مقاوم در برابر تحریم همچون استفاده از ارزهای ملی و رمز ارزها که توسعه سیستم مبادلاتی مبتنی بر یوآن و ریال که باعث ایجاد کاهش وابستگی به دلار و دور زدن تحریم است، استفاده نمود. تأسیس صندوق مشترک ایران و چین با مشارکت بانک توسعه دو کشور (مانند بانک توسعه آسیایی) برای تأمین مالی پروژه خورشیدی، بادی و هیدروژن سبز نیز مؤثر است.

توسعه مسیرهای حمل‌ونقل سبز (مثلاً خط آهن ایران-چین برای انتقال تجهیزات انرژی پاک) با اولویت‌دهی به کاهش کربن، تسهیل مقررات مرتبط با مالکیت خارجی، انتقال سود و تضمین امنیت سرمایه‌گذاری برای شرکای چینی نیز از جمله راهکارهای تضمین‌کننده ثبات انرژی و سود دو کشور است. اجرای این راهکارها نیازمند اراده

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۲۵

سیاسی دو کشور و هماهنگی بین بخش دولتی، خصوصی و دانشگاهی است. موفقیت این همکاری نه تنها امنیت انرژی ایران و چین را تقویت کرده؛ بلکه الگویی برای گذار جهانی از سوخت فسیلی به انرژی پاک است. کلید موفقیت، تبدیل وابستگی متقابل به همبستگی استراتژیک با تمرکز بر منافع بلندمدت و توسعه پایدار است.

منابع

- آجیلی، هادی، سلامی زواره، مهدی، و فلاحی برزکی، مهرداد. (۱۳۹۶).
امنیت انرژی چین در راستای طرح «یک کمربند-یک جاده».
تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۹(۳۳)، ۶۳-۹۴ .
- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، (۱۳۹۴)، اصول و مبانی روابط بین‌الملل
۱، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
- شکری رفسنجانی، رضا، میرزایی، جلال، و امجدی گلناز. (۱۴۰۲).
راهبرد چین در حوزه انرژی (با تأکید بر جنگ اوکراین و توافق ایران
و عربستان). پژوهشنامه ایرانی روابط بین‌الملل، ۱(۲)، ۷۳-۹۲.
- صادقی، سید شمس‌الدین. (۱۳۹۴). امنیت انرژی چین و ژئواکونومیک
انرژی ایران. تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۷(۲۲)، ۸۵-۱۲۳
- قربانی، وحید. (۱۴۰۰). استراتژی امنیت انرژی معاصر چین در غرب
آسیا. روابط خارجی، ۱۳(۳)، ۶۲۷-۶۵۸.
- نورمحمدی، مرتضی، و زارع، مهناز. (۱۳۹۷). تأثیر عامل انرژی بر روابط
ترکمستان و چین. مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۴(۱۰۱)، ۸۷-

وحیدی راد، میکایل. (۱۳۹۲). نظریه وابستگی متقابل و کاربست آن در تاریخ معاصر ایران. خردنامه، سال چهارم، شماره ۱۰.

References

- Atlantic Council. (2022). The Iran-China 25-Year Agreement: A Preliminary Assessment.
- BP. (2022). *Statistical Review of World Energy 2022*.
- Bloomberg. (2023). *Saudi Arabia's Energy Investments with China*.
- Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2023). *China-Iran Relations Report*.
- China National Petroleum Corporation (CNPC). (2023). *Annual Report on International Energy Cooperation*.
- International Energy Agency (IEA). (2022). *Global Gas Security Review*.
- International Monetary Fund (IMF). (2023). *Iran: Selected Economic Indicators*.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence*. Little, Brown.
- Kpler. (2024). Monthly oil trade report: *Iran-China energy partnership*.
- Ministry of Energy, Iran. (2022). *Annual Report on Renewable Energy Projects*.
- National Iranian Oil Company. (2023). *Annual Performance Report*
- PV Magazine. (2022). *China's Solar Expansion in Iran*.
- REN21. (2023). *Renewables 2023 Global Status Report*.

دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری ... ۲۲۷

<https://www.ren21.net/gsr-2023>

Rystad Energy. (2023). *Global Energy Trade Analysis*.

Reuters. (2021). *China's CNPC Takes over Total's Stake in Iran Gas Project*.

U.S. Energy Information Administration (EIA). (2022). *World Energy Transit Chokepoints Report*.

World Bank. (2021). *Iran Infrastructure Development Report*.

Translated References to English

Ajili, Hadi, Salami Zavareh, Mehdi, Fallahi Barzaki, Mehrdad. (2017). China's Energy Security in the "One Belt, One Road" Initiative. *Political and International Research*, 9(33), 63–94. [In Persian]

Dehghani Firouzabadi, Seyed Jalal, (2015), *Principles and Foundations of International Relations 1*, Samat Publications, First Edition, Tehran. [In Persian]

Shokri Rafsanjani, Reza, Mirzaei, Jalal, and Amjadi Golnaz. (2013). China's Strategy in the Field of Energy (with Emphasis on the Ukraine War and the Iran-Saudi Arabia Agreement). *Iranian Journal of International Relations*, 1(2), 73–92. [In Persian]

Sadeghi, Seyed Shams al-Din. (2015). China's Energy Security and the Geoeconomics of Iranian Energy. *Political and International Research*, 7(22), 85–123. [In Persian]

Ghorbani, Vahid. (2017). China's Contemporary Energy Security in West Asia. *Foreign Relations*, 13(3), 627–658. [In Persian]

- Noormohammadi, Morteza, and Zare, Mahnaz. (2018). The Impact of the Energy Factor on Turkmenistan-China Relations. *Central Asian and Caucasus Studies*, 24(101), 87–115. [In Persian]
- Vahidi-Rad, Mikael. (2013). The Theory of Interdependence and Its Application in Contemporary Iranian History. *Khednameh*, Year 4, Issue 10. [In Persian]

استناد به این مقاله: عباسی، مجید و بهمنی گیلاوندانی، زینب. (۱۴۰۳). دیپلماسی اقتصادی ایران و چین: ظرفیت‌ها و موانع همکاری در حوزه انرژی، با نگاهی به نظریه وابستگی متقابل. *تعاملات دیپلماتیک*، ۲ (۷)، ۱۸۳ – ۲۲۸.

doi: 10.22034/dpiq.2025.512028.1033

The *Diplomatic Interactions Research Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License